

ПРИЧЕ „ДНЕВНИКА“

Шерпе

Бојана Каравидић

Селим се. Разлог је једноставан – више не могу да плаћам трошкове грејања трособне куће, одржавање баштице иза куће, препуне растиња које ђикља као манито упркос комшијским напорима да је униште истресајући вруће остатке масне хране на жбунове хортензија и руже пузавице које је давно запатио мој Танасије, снага ме издаје па једва држим усисивач запетљавајући се у змијолики, жилави гајтан, прозоре ми у пролеће опере унук кошаркаш. Књиге на полици која заузима највећи зид у дневној соби уштавиле су се од прашине, волим их јер ми одашлију мирис прстију чланова фамилије који су волели да читају (у ту категорију не убрајам децу која су их позајмљивала само кад је у питању задата школска лектира, али ајде, аболирају их, бар су држали књигу у рукама, макар и прескакали поглавља). Мермерна плоча на термоаккумуляционој пећи такорећи је реликт, има јој педесетдве године, тачно се сећам датума када смо је купили одлучни да се више не мучимо довлачењем дрва из подрума за незасите каљење аждаје (уствари, волели смо да зими седимо разгађени, ја сам после сваког ручка широм отварао прозоре како бих истерала кухињска испарења настала при термичкој обради састојака који су чинили главни породични оброк).

Одлучна сам у настојању да се преселим у једнособан стан. Син моје најбоље другарице Љаљушке је адвокат (није ђаволи!), мота се по граду, познаје поуздане инвеститоре. Поверила сам му да он пронађе моју нову адресу и одлучи о куповини да не бих морала да тумарам по тим новим стамбеним јединицама. Имала сам неколико услова – спаваћа соба обавезно тек величине кревета (не желим да спавам уз шпорет), тераса, лифт, кухиња и дневна соба се подразумевају, простор за трпезаријски сто за шест особа (волим да кувам, још увек волим госте и трпед погодан да неко преспавана на њему, на крају, да не буде на последње спрату. Све је то обавио Љаљушкин син. Он ће се са породицом преселити у моју кућу, обавезао се да ће бринути о мени док не умрем, ако треба да идем у старачки дом кад ономаћам то ће плаћати, наравно и лекове за којим вапије моје старачко тело.

Доста је било успомена на претходне генерације, боље да кажем на мртве. Селидба је на прагу!

Набавила сам кутије из продавнице намештаја, њихова амбалажа је чврста, велике су може у њих да стане и човек у фетус положају. У старе новине, које сам сакупљала од кад сам се одлучила за пресељење, умотавам стакларију, али селективно – бакин сервис за ручавање (шест особа), десетак винских чаша на ногу, неколико за воду, неколико шољица за турску кафу, неколико шоља за чај, есцајг наравно, једна велика тацна равниог дна за торту уз Херенди тањирине, тигањ за палачинке, телија за печење. Има ту још свега, али сам драстично селективна, нисам сентиш, уопште.

Неочекивано, над шерпама се расцмиздрим. О боже, лудачо, мрмљам.

Шерпа окер боје исцртана црним цветићима, са црним бакелитним ручкама, изнутра бела, незнатно пожутела од времена, употребљавала сам је искључиво кад на пари мутим беланца за коре са бадемом, или фил за торту (главном реформ), крем за принцес крофне или за шне нокле. Она до данас мирише на ванилу и лимун... Ево нешто из бакине заоставштине. (Побогу, иако сам сада бака, и ја сам имала баку!) Црвена шерпица, по ивицама тек мало отуцана, звали смо је „Мађарица“, бакин поклон од мужа са службеног пута у Будимпешту... Гле ову сребрну са дугачком дршком! За њу ме везује љубавно сећање. У посету ми је долазио момак, летња љубав са Тисе из Чурута, а био је пицајла што се тиче хигијене. Тада сам купила ову прескупу шерпу „маде ин Герману“, цаклила се. Момак није дошао, шерпа је остала, добро се држи. Идеална је за пире кромпир... Ову модерно дизајнирану беж шерпу добила сам од Марице за рођендан. Не знам како сам без ње кувала до тада. Једна ми је од најдражих. Била је идеална за Сокицин специјалитет од белог меса са павлаком, сусамом, мускатним орашчићем. Износила сам је директ на сто, нема перипетија када се садржај пресица у „отмену“ зделу којом приликом цури сафт и уфлека столњак... Не знам откуда је залутала шерпица „плавуша“ са натписом *Зачина Ц?* Незаменљива за запршку... Баш ми је недостајала једна плитка шерпа широког дна, још кад сам видела да јој припада стаклени поклопац, нисам се двоумила, у њој сам динстала пилеће батаке или јунеће шницле у парадајз сосу. Донела сам је из Турске, било је то последње летовање са мојим Танасијем. Стигле су нас године и одустали смо од путовања ван граница наше земље. Некада је та „наша земља“ била Југославија, сада је Србија коју Таса није доживео, благо њему, помислим понекад... Једини момак-лонац међу девојкама-шерпама је експрес лонац, мој најбољи кухињски друг. Има неких који тврде да јунећа супа није бистра ако се у њему кува, али доказала сам супротно.

Гледам плејаду мојих шерпења са траговима наслага прошлог живота, односно запечене масноће на спољним површинама. То је неопериво у судопери. Јесте у суду машини. Рећи ћу Љаљушкином сину да ми не треба та справа. ■

ИНТЕРВЈУ: МИРКО СЕБИЋ, ПУБЛИЦИСТА И ПИСАЦ

Енергија стварања

Већина у јавности је упозната са чињеницом да је Мирко Себић (Нови Сад, 1961) новинар, колумниста и уредник већ 40 година, а само мањини је познато да он и пише, претежно есејистичку прозу. А већ у првој објављеној књизи „Хотел Панонија“ (есеји, цртице, хронике), коју је пре 20 година објавила новосадска издавачка кућа *Љубитељи књиге*, у есеју „Сабласти колумнисте“ аутор наводи да „ми знамо да колумна није обичан стубац, обична страна, она на неки парадоксалан начин почиње тамо где престаје обично новинско пискарање“. И није. Свако ко је читао часопис за савремену културу Војводине „Нова мисао“ из времена када га је он осмислио и био први главни и одговорни уредник зна да је његова уводна колумна била управо то: све, само не „обично новинско пискарање“.

Пре десетак година, поново новосадски издавач, овога пута *Академска књига* објављује збирку његових есеја „Манифести равнице“ који сведоче о томе да је „равница тамо где је мисао“. Себићу, који је по образовању филозоф, мисао је проткала живот. И мисао других, када би уређивао књиге Воје Деспотова, Пјера Паола Пазолинија, Валтера Бењамина и бројне друге или едицију „Нова мисао“ у Културном центру Војводине „Милош Црњански“, у оквиру које је сада већ објављено више од 30 врхунских есеја светских и наших интелектуалаца. Мисао је проктана и у његовим микросејима „који се не боје да пређу жанровске границе“, како је то записао Себићевим есејима Јовица Аћин, један од наших најзначајнијих есејиста.

Прошле године је у издању Књижевне општине Вршац – а овај издавач је управо прошлог месеца награђен признањем „Глигорије Возаревић“ коју додељује Библиотека града Београда – објављена Себићева трећа књига „Наша места (слике, сећања; репортажа)“, која заслужује истинску пажњу читалаца. Управо је Јовица Аћин у рецензији написао: „Ова књига спада међу најбоље збирке есеја код нас које сам прошлх неколико година прочитао“.

● **Јовица Аћин је говорио и писао и о прошлој Вашој књизи, али управо ову „Наша места“ сматра изузетном. Колико вам значе његове речи с обзиром на то да се ради о писцу који нам је подарио заиста виртуозне есеје?**

– Јовица Аћин је пријатељ у оном смислу те речи који више нико данас не може да докучи, у оном смислу тог регистра који одзвања у античкој речи *filos*, а који се недотупава данас преводи као љубитељ, али та реч *filos* је некад значила милост и самилост, кретање ка нечему што је истински жељено. Дакле, Јовица је као такав пријатељ први – не међу првима, већ први – прочитао рукопис и у једном писму рекао то што се може прочитати у рецензији. Али ту пријатељство не престаје. Рукопис који је био завршен, данас томе има већ четири године, никако није налазио издавача. Јовица ме је стално подстицао и храбрио да морам наћи издавача. И на крају, то се и десило. Књижевна општина Вршац, мени веома драга издавачка кућа, чија издања у многим насловима красе моју личну библиотеку, објавила је ту књигу. Књига се појавила уз друге сјајне књиге њихове прошлогодишње продукције: књиге Сиорана, Васе Павковића, Михајла Пантића...

● **На самом почетку књиге сте цитирали Итала Калвина из његове књиге *Невидљиви градови где говори о старцима који долазе у град своје младости и где седе на зицићу и гледају младост како пролази... „Жеље су већ сећања“*. Колико је тај неминовни проток времена утицао на вас да запишете своја сећања?**

– Заправо, „Наша места“ су на неки начин коментар те Калвинове приче која је објављена у књизи „Невидљиви градови“. Само онај ко је видео како живот пролази може схватити важност и, у исти мах, проблематичност сећања. Али онај који је имао такво искуство више не може видети будућност као своју, чак је не може видети ни као будућност својих потомака. То не значи да будућности нема, већ да је нема као будућности за њега, онога који је искусио пролазност. Зато је за нас сећање све. Целокупни

Фотос: приватна архива

наш живот је сећање. Ми, дакле, немамо илузију да је све пролазно и да се наш живот може изразити само кроз сећање. Али у том изразу, то често заборављамо. Изражавајући сећања, ми можемо изразити неки нови свет који тек долази само ако пронађемо оно што преживљава и што ће преживети у нашим сећањима.

„Наша места“ су потрага за оним што је преживело и што ће преживети у нашим сећањима. Заправо, у мом тексту је реч о другачијем поимању времена – времена у којем се будућност шири и заузима све. Тако долазимо до принципа спасоносне наде.

● **Испоставља се да је то са сећањима заиста „прелет преко бездана“, зар не?**

– Подсетићу вас да је и пад лет, само кратак. Да не бисмо пали, да бисмо прелетели бездан, морамо пронаћи енергију стварања – једина крила која су човеку дата.

● **Сећање је тако постало једнако исповедању, али начин на који сте исповедили открива колико сте се бескомпромисно посветили ономе што се, испоставља се да је тако, дуго и незаобилазно задржало на тој мапи сећања свега што сте проживели?**

– Постоји један стих грчког песника Јаниса Рипоса који гласи „Ако се не сећаш, нећеш заборавити“. А један други, драги и паметан човек Предраг Матвејевић ми је рекао: човек се сећа онога што би хтео да заборави, а заборавља оно чега би хтео да се сећа. У тој помало чудној и накривљеној дијалектици суретао сам се са неким Мирком Себићем за кога нисам знао да ли то заиста јесам ја. Искривале су слике, реченице, описи и заиста је био потребан неки имагинарни репортер, извештач, ког ћемо упутити на сва та места да објективно и непристрасно извести о свему што се догодило. Он је тако имагинаран био имагинарно објективан.

● **Да ли сте и сада „оловку узели у руке баш онда када ништа нисте знали“? Колико тога у књизи није унапред испланирано, колико је сећања „испливало“ током самог писања?**

– Текст је увек, барем за мене, неко ткање. Његови делови тек у ткању постају значајни и почињу да делују на читаоца. Овде постоје приче које су писане пре десет година, али и оне које су настале у току рада који ће родити књигу у овом облику. Иницијално, једна фотографија, која је завршила на корицама књиге и родила једну причу, била је оно што је покренуло стварање књиге. Опсесивно ме је прогањала њена атмосфера, морао сам некако да се ослободим тога. Поред тога, појавили су се вампири и демони, тела која нису могла да умру, а са којима сам морао да живим. Писање је за мене био једини начин да упокојим те вампире.

Гордана Нонин

ИЗ ЖИВОТА СА МИЛОРАДОМ ПАВИЋЕМ (2)

Нове промене 1984 - 1985.

Пише: Иван Павић

Те 1984. године изашао је из штампе *Хазарски речник*, роман који је скоро вртоглавом брзином постигао велики успех.

Када је једном, првих месеци после штампања књиге, Милорад свратио на Вождовац, деда му је рекао да би морао да је преведе бар на један светски језик. Отац је, наравно, био свестан чињенице да књижевна дела, да би могла да се читају ван земље – морају да се преведу. У сваком случају, послушао је деду и почео да ради на овоме.

Иначе, стан у Војводе Бране је већ био тесан за нас четворо, па сам се ја током студија трудио да што више времена проводим ван куће. Током треће, четврте и пете године, на факултету сам имао обавезе од јутра до вечери, суботом до два по подне, а често сам и недељом ишао да сликам пејзаже, или пак одлазио у зоолошки врт да цртам животиње. Сем сликарских разлога, ове прилике сам користио и да одем од куће. Иначе, Јелена се у време долазака телевизијских екипа жалила да није могла да учи на миру. Ја сам у јуну те године дипломирао и конкурисао за постдипломске студије. Плашио сам се да нећу имати где да сликам ако ме не приме, јер је стан

био скучен и за становање, а тек о сликању тамо није могло бити говора. Лакнуло ми је када сам у септембру сазнао да сам примљен на постдипломске студије, јер сам добио још две године током којих сам могао да сликам у класи.

Као што је већ речено, Милорад се одселио из родитељске куће 1957, кад се оженио и прешао у Бранкину гарсоњеру у Кнез Михаиловој улици. Деда и баба су сами завршавали зидање куће на Вождовцу, а касније су је и дозиђивали, па су у земљи око куће остали парчићи цигле, малтер, ексерси и томе слично (једном сам чак наишао и на чауру метка из Првог светског рата, коју сам сачувао).

Крајем фебруара 1985. умро је мој деда. У мају исте године, по договору који је 1984. направљен са дедом и бабом, моји родитељи су кренули у сређивање запуштеног сутерена у кући на Вождовцу, да бих ја могао да га користим као атеље.

На том нивоу куће постојала је једна већа просторија и пар мањих, тако да се формирала засебна стамбена јединица. Започето је и преуређивање припадајућег дела дворишта, па су

на Вождовцу уследили радови разних мајстора. Током извођења ових послова куповали смо материјал за рад, алат, намештај и томе слично.

У септембру те године сам отишао у Сопоћане, у школу старих сликарских техника. Већина радова у кући и у дворишту била је обављена, укључујући и постављање лампериие на једном зиду у највећој соби, предвиђеној за рад. Тих дана је Милорад свратио на Вождовац са Рашом Ливадам. У сутерену који смо сређивали, плафон је био доста низак, а такође и улазна врата. Раша је био човек високог раста и кад се нашао пред тим вратима упитао је: „Шта је ово?“ Тада је предложио да се у највећој просторији под укопа још око пола метра, да би плафон бар у њој добио нормалну висину, а да се пробију улазна врата нормалне висине. Послушали смо га иако је то подразумевало доста додатних послова и трошкова. Све је трајало до јануара 1986, кад су груби радови били завршени.

Убрзо сам почео да се досељавам у атеље и да сликам. Иначе, током рада често пијем

јак црни чај. Некако у то време сликао сам један пејзаж тушевима на пиринчаном папиру. Мало чаја је капнуло на папир. То ми се свидело, па сам и даље по потреби просипао чај по папиру и тако наставио да сликам. Милорад, који је тада био у посети код моје бабе, сишао је у атеље и видео шта радим. То га је инспирисало да свом следећем роману да име Предео сликан чајем. Ова слика, Острва-предео сликан чајем, репродукована је на насловној страни првог српског издања романа, као и на два каснија, француском и италијанском.

У то време сам наставио да радим на анималистичким и пејзажним мотивима. Један пејзаж и један Ксилин портрет које сам тада насликао, купио је Раша Ливада. ■

ПРЕДЛОГ ЗА ЧИТАЊЕ

Сарајевска мегила Елиезер Папо (Агора)

Елиезер Папо професор је сефардске књижевности на Бен-Гурион Универзитету у Негеву, а његов историјски роман, Сарајевска мегила, који се 2001. нашао у ужем избору за Нинову награду, сада поново објављује Агора. По речима Николе Миковића, у питању је текст који се истиче својим богатством у мноштву гласова, али и у напетости између усменог и писаног, оног што се памти (јер је изговорено) и онога што опстаје (јер је записано). „Непрестано се крећући између документа и приче, службеног језика власти – његових фермана и спискова – и (често крхког) људског говора, Папин текст пред читаоца поставља примјере

језика који може произвести (и производити) неправду – језика који не само што не описује стварност већ је изврше и насиљем утврђује. Насупрот томе, приповедање – носећи моралну димензију – постаје и простор отпора и место очувања смисла“, поентира Миковић.

Оно што обоје знамо Фон Паркер (Партизанска књига)

Пред читаоцима је снажан, интиман роман о моћи, истини и високој цени њеног разоткривања. Јунак овог романа, некада славни писац, данас је човек који губи памћење. О њему брине ћерка Хилари, и сама амбициозна списатељица, опсесивно га посматра како изнова проживљава сопствену прошлост кроз старе интервјуе. Хилари прихвата да напише његове мемоаре и објави их под његовим именом. Зарањајући у очеву прошлост, Хилари се налази пред немогућим задатком: да ли да разоткрије човека какав је заиста био, или да сачува мит о великом писцу. Истовремено, она се пита шта ће јој писање истине учинити и да ли ће то наштетити њеним изгледима за каријеру. Коју год опцију да изабере, Хилари мора да се суочи са значајним болом који је писање мемоара њеног оца поново изблило на површину... Фон Паркер (1994) је прозна ауторка, песникиња и истраживачица из Торонта, млада звезда савремене канадске књижевности чије су књиге су вишеструко награђиване или номиниране за престижне књижевне награде. „Оно што обоје знамо“ на српски језик превела је Наташа Срдјић.

КРИТИКА НЕДЕЉОМ

Између фантастике и свакодневља

„Септембрина“, Љиљана Лукић (Агора, Нови Сад, 2025)

Пише: Ранко Павловић

Фантастика, боље речено неки облик мистификације, у обичном, свакодневном животном збивању, и једва уочљив, готово прикривен магични реализам у начину приповедања, основне су одлике збирке кратких прича *Септембрина* Љиљане Лукић. То јесу, како и у поднаслову стоји, *обичне и необичне приче*, чему би се могло додати да су писане за душу читаоца и да су му, као брижљиво биран дар, понуђене у добро контролисаном лирском исказу. Упечатљиво осликани догађаји, који се без посебне драматике напросто преливају из једне у другу слику, једнако као уверљиво описана душевна стања и преживљавања ликова, ономе ко чита ове кратке приче пружају могућност да слуша Шопенову музику која допире из купатила и да, на пример, слушајући врло занимљив разговор иследника и човека који једе кашике, јасно види опседнутог Нићифора који вођен имажинарним Амандиним гласом све дубље гаси у реку што непливачу прети брзацима и вировима.

Враћајући веру у кратку причу по којој је српска књижевност одавно препознатљива, а која је опет у последње време запостављена, Љ. Лукић не трага за сензационалним догађајима/темама, него сензибилна треперења у душама својих литерарних јунака претапа у причу. Тако њена *Септембрина*, која се од септембра, када стиже на факултет, више не зове Лепосава, жели да мења свет, не револуцијом, него тако што ће на лице свог капута пришити комад поставе или – да споменем још само то – француске речи писати ћирилицом. Две деценије касније, на бруцошкој вечери, сретше се нараторкињина кћер и Септембринин син, који такође жели да мења свет, али он ћирилицом пише енглеске речи. Банкарски чиновник Павле никако се не може помирити с оним што је одувек прижељкивао – мирним пензионерским животом, а посебно с предлогом да прода или поклони своје књиге које је целог живота скупио, да би се на том месту поставио креветац за његово унуче. И ове приче су узбуђиве, а ако би се поставило питање у чему је то узбуђење, одговор би био: у начину једноставног приповедања, сличног разговору уз камин за зимских вечери, из кога емоције актера на волешбан начин прелазе на читаоца.

Прича о професору Николи Жеромском, који се у лову на дивље патке сасвим смрзао на ади наред Дунава, заједно с ловачким псом и уловљеном патком, остала би само обична цртица да јој ауторка није удахнула душу њеног актера са помућеном свешћу и испричала је на узбуђив начин. То би се могло рећи и за кратку причу атмосфере и полусна „Гост“. Насупрот томе, прича „У отледалу“, једна од најбољих у збирци, посвећена стваралачком чину Милорада Павића, заснована на обрасцу чисте фантастике, а у поступку уоквирена назнакама магичног реализма, разгранана фабулу у, рекли бисмо, боржевске сфере. Све се одвија на позорници која је, не Маркесов него властити Макондо Љиљане Лукић.

„Ко доручкује бркове, вечераће цигерицу“, реченица је из приче која ће у читаоцем памћењу остати као снажно едочанство растакања пишевог тијела и претакања у његово дело. Прича „Узлет кроз ружичасте двери“ представља врло успешну „реконструкцију“ Боржевских последњих часова и показује да је ауторка одличан познавалац његовог животописа и његовог дела.

У „Одбјеску жутог лишћа“ је драма која из душе књижевног лика незадрживо искаче у суровости живота. Друштвене и социјалне прилике, подстакнуте случајним сусретом, увлаче Миру у круг наркомана. Успевши да се излечи, одлази у биро за запошљавање и ту с њом у више сусрета разговара службеник који постаје њена опсеесија. Али, авај, пред нови сусрет с њим, у парку, случајно га среће са двоје деце. Онекуд се изненада појављују исти они који су је начинили овисником. Први чин драме завршен је, почине други, који мора дописати сваки читалац, сам за себе. Воли Љиљана Лукић мало и да се нашали, као у причи/хуморески „Јубилеј“, у којој се козерски говори о мукама новинара који мора да пише о будућој фабрици за коју зна да ће бити промашена инвестиција.

Две подуже новеле, „Васкрсење Симона Чудотворца“ и „Репортажа живота“, веома разуђеним фабулама, показују између осталог назначена сценична обележја прозе Љиљане Лукић. У првој кроз динамично приповедање спознајемо колико су појединци надарени натприродним моћима и раскошним талентом у друштву, па и породици, несхваћени и с колико потешкоћа се морају носити због тих својих особина. У другој упознајемо новинарку која покушава да продре у усамљеност славног писца који се својевољно изоловао да би могао да се свим бићем посвети књижевности. Када спозна да има и дубљих разлога за његову самоизолованост и бежање од јавности, она се одриче своје написане репортаже живота која би јој широм отворила врата у редакцију познатог париског листа, јер не жели да повреди његову интими. Не само ове новеле него и многе друге приче из збирке *Септембрина* саме себе препоручују да буду синапсиса за сценарије позоришних и телевизијских драма, можда и серија, као што то чини и њених осам романа из серије о средњовековној породици Златоносовић.

Врло су занимљиви и у најуже оквире сведени описи амбијената у којима се одвија радња прича и носилаца те радње. Своје ликове више описује поступцима, а тамо где их портретише кратким реченицама, посебну занимљивост представља чињеница да највећу пажњу поклања њиховим очима као да ће баш из погледа потећи прича коју приповеда. Тако у причи „Зраци сунца“, да наведемо само један пример, када се у возу случајно сретну муж и жена, Соња и Никола, он ће јој рећи да одавно зна да јој није битан. „Знам по твојим очима, по твојом осмеху, по твојом ходу“, рећи ће јој. Очи и поглед речитији су од изговорених речи.

Дода ли се свему брижљив однос према језику којим се служи, одњегован стил, природност дијалога, смиреност приповедања, јасна, језгровита и врло проходна реченица, с правом се може рећи да смо добили заиста добру збирку прича. ■

РОМАН О ЦРЊАНСКОМ (2)

Простиру ноћ

Борђе Писарев

Прекопавајући готово без наде по књигама своје кућне библиотеке, у жељи да пронађем већ неки наслов из прошлости који би се могао (опет) с радошћу прочитати, а мени сада већ готово све припада прошлим данима и канда више и немам баш неку жељу да откривам нове писце, јер сам све више свестан да је све то исто и виђено – хеј, па и ја сам оне које сам написао и објавио заборавио, баш као некад Карл Лине што је пред крај живота поново откривао своје (старе) системе, записивао животињске врсте и уживао у свему томе као у новом открићу, и не знајући да их је већ једном смислио, записао и објавио – још у доба младих дана, када сам их откривао и у њима толико уживао, допала ми је под руку књига коју сам током година заборавио. Књига, а заправо зборник прича о Милошу Црњанском, са меким, лепим насловом „Путник са далеког неба“, који је осмислио и приредио песник и одличан приповедач, колега и пријатељ Милован Марчетић, житељ стана у приземљу зграде у Палмотићевој, у суседству дома покојног Милована Ђиласа, тзв. историјске личности, и мени знамом као Титовом саборцу, комунисти и хм! књижевнику, а накнадно и контроверзном идеологу и дисиденту, а коме смо ми, луди Срби, поклонили шансу за искупљењем...

Једна од бољих прича о Црњанском, која се баш тако и зове – а врло је проблематично зашто тврдим да је једна од бољих, можда је и најбоља, а можда и најгора, али мени баш „лежи“? – је приповест Мирослава Јосића Вишњића, нажалост већ упокојеног тако да су Црњански и он заправо већ изједачени „у смрти“, без обзира на годиште, који приповеда да је Црњански седам последњих дана провео мокар у кревету. Говорио је час српски, час енглески, час немачки, час мађарски, час руски... а питање је говори ли то Јосић писац, наратор или шта већ слично, и одбијао је, казује Мирослав, Јосић (или

Црњански је седам последњих дана провео мокар у кревету. Говорио је час српски, час енглески, час немачки, час мађарски, час руски...

Вишњић), да прими храну и пиће, и жмурио је, и пре него што је издахнуо, прошапутао је, у јастук: „Ја уопште немам намеру још да живим...“

Мора да је у глави премегао мисао да они који су га ухватили, шпијунирали и пратили, сад могу да наставе посао једино ако крену за њим... (А ко би заправо желео да умре тек тако, без обзира на године, понесталу страст или смисао и контекст живота, без воље за моћ или што дужи пропламсај и искру свести?)

Де ми је добро тамо, тамо ми је и отаџбина, казује Гордана Раичевић у књизи „Дневник о Црњанском“ сјајних разговора које је Настасја Писарев водила са знаљцима дела највећег српског писца, подсећајући да је повишен национални осећај који је Црњански гајио целога живота последица тога што је рођен на северној граници свог народа, а увек је национални осећај (био) много јачи на рубним просторима него у центру. А то, без шале, није изум блокадера ни „свепатриот“, јер је тога било и код Јаше Игњатовића, Вељка Петровића, Исидоре Секулић, а увек је та ентропија била драстично присутна код Црњанског, жестока али и меланхолична прича о опадању, пропадању...

Црњански, о коме ћу ако бога да, написати роман, није морао да се секира око ове, тзв. глобализације нити посебно о томе да брине, јер је свет с почетка 20. века био много хировитији и идејно садржајнији, а форсирање термина епохе није обећавало никакав логорски век који јесте уследио, нити је обавао спорадичне апокалипсе нити никад дотад виђене масакре, режиме и идеологије које су окупирале мрачни умови популације засићене вишком људства, нити су дотадашња знања (и живот) подразумевали страх да ће се живићи људи пробудити у лажној стварности у којој „Титаник“ неће потонути, па ни Кејт Винслет никада неће одиграти своју најбољу филмску улогу, нити су икада постојале најбоље роле нити формирање и устоличење љубавног викенд жанра, који је траспарентно озваничила Мер Рајан, а Џулија Робертс се није спанђала са Ричардом Гиром као „згодна женска“, нити је икад била Ерин Брокович.

(Наставиће се)

ЗМАЈЕВА НАГРАДА МАТИЦЕ СРПСКЕ

Јана Алакшић

СТУДИЈА СЛУЧАЈА

Гласови мртвих не мину у натуцањима
Ни на сеоском гробљу,
све насељенијем

Вековна трешња
на узвисици - axis mundi
Или врх леденог брега
Начуљили смо водене уши
За преостало препознавање

Враћамо се уназад, на прескоке,
Према законитости читких имена

Дуго се припремамо за откриће
Мимо заузданог очекивања
Од сметњи на наслеђеним везама.

Неке нам поруке ипак
нису прослеђене.

Због меноре на споменику Праоца
Скривене под чедном копривом

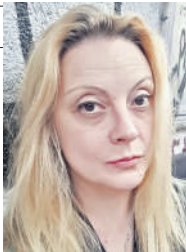
Расплићемо краке родослова
Неумешни да га запамтимо.

Из књиге
„Показне вежбе“
која је добила
Змајеву награду

МИТОВИ О ЖЕНСКОМ ТЕЛУ

Женске фигуре

Лидија Васиљевић

Тело није само физички ентитет, већ је и простор друштвеног, психолошког и духовног искуства, стога је и историја женског тела дубоко испреплетена са културним, друштвеним и политичким променама.

Све је почело једним кругом

Од најстаријих фигурина женских богиња до данашњег трендинга идеал женске фигуре говори о вредновању жена, њиховим улогама и значају за тадашњи духовни и материјални свет.

Круг је у праисторији, првобитно означавао живот, а затим и богињу која га даје. Полако су се кругу додавали и екстремитети, па затим и груди и стомак. У древним друштвима, женска тела су првенствено посматрана кроз призму плодности и репродукције, те су фигурине попут Вилендорфске венере управо ту пуноћу и одражавале. Иако не можемо бити у то сигурни, сматра се да су и жене саме биле сличне замишљеним богињама. Стари Египат доноси извесну дозу андрогинности, са нагласком на лепоту лица и симетрију. На фигурама како жена, тако и мушкарца, можемо видети и шминку и накит, а очи су веома изражене. Античка Грчка чији идеал лепоте наглашава пропорцију, симетрију и атлетизам, за собом оставља артефакте по којима можемо закључити да се идеална женска фигура ипак разликује у Атини - где су жене биле искључиво у домаћинству (осим весталки које

су биле посвећене духовном животу) и Спарти, која је била земља ратника и ратница. Атињанке су биле складног изгледа, али са јасним женским атрибутима, док су за разлику од њих Спартанке, које су заједно са мушкарцима учествовале у ратним борбама, поседовале телесне одлике савремених атлетичарки, чиме су одражавале вредности своје државе. Спартанци су сматрали да ће се атлетски грађене жене, осим што ће се боље борити и лакше породити.

Идеали лепоте у старом Риму, баш као и данас, укључују врло видљиве класне разлике, те су жене из богатих и важних породица, биле виткије и наглашавале су фигуру, тако да буде што издуженија. Женско тело у средњем веку виђено је као нешто што је требало контролисати, и у већој мери сакрити, јер је чедност и одрицање од телесности било идеал. Срећом, ренесанс и барок, поново откривају тела враћајући се класичним идеалима лепоте, а приказ женског наог тела у уметности, (попут Тицијана, Рубенса и Ботичелија), одражавао је сензуалнији и идеализованији поглед на женско тело, кроз визуру мушке жеље. Викторијанско доба, намеће строгу моралну и друштвену контролу, стога утеже жене у апсурдно круте корсете, који су неретко чинили да оне које их носе, остану без свести или задобију унутрашње телесне повреде. Опустошности и пугеност, нестају, женско тело је поново сматрано је посудом за мајчинство и домаћинство, а свет се полако припрема за индустријску револуцију. Почетак 20. века обележио је драматичну промену у перцепцији женских тела, јер су жене почеле да се боре за више друштвених слобода, које укључују и изглед и тело (тзв. ера флаперки 1920-те), која се продужава све до почетка II светског рата, те се економска криза рефлектује у скраћивању сукања и хаљина. Модна индустрија под-

ржава до тада најкраће сукње, и опуштеније дечачке фигуре - тих 60 тих година, смењујући претходну baby boom декаду у којој су раскошне облине у комбинацији са навивним погледом (попут холивудских звезда), одражавали потребу друштва за утехом од рата, сигурношћу и стабилношћу. Многе студије потврђују везу између економских криза и степена разголићености женских тела, као и утицаја доминанантних политичких наратива на моду.

XXI век - контрасти и филтери

У 2000-им, успон платформи и друштвених мрежа почиње да обликује модерне стандарде лепоте. Инфлуенсери, познате личности и брендови лепоте промовишу body positivity љубав према себи, доводећи у питање претходне идеале мршавости, али намећући неке нове, попут савршеног тена, савршене косе, ноктију, усана и затегнутог стомака. Иако на први поглед, влада разноликост, те се женска тела свих раса, висина и тежина, могу наћи на насловним странама и у главним улогама филмских хитова, појављује се и нова врста униформности.

Здравље и снага, мишићавост и истакнута задњица, дуга коса и филери, враћају неке раније облике женствености, али на начин прилично испражњен од значења. Женина тела и даље прате диктате комерцијалних трендова, прилагођавају се моди, захтевима тржишта и наметнутим (у великој мери сексуализованим) формама. Ипак, за утеху (и за науку) можемо се подсетити да нам више ништа није забрањено, нити кажњиво, те да нас неће ни ухапсити нити спалити на ломачи ако изгледамо и облачимо се, онако како се осећамо (ово важи за део света у коме и ми живимо) те да је снага одолевања од наметнутих норми, само у нама.

РУКОПИС ЈЕЛИЦЕ БЕЛОВИЋ БЕРНАЦИКОВСКЕ

Дневник идејалисткиње

Пише: Гордана Ђилас

Недавно је из штампе у издању Музеја Војводине изашао *Мој дневник* (*Дневник идејалисткиње 1900–1901*) Јелице Беловић Бернациковске, као прва књига у едицији Рукописи. Писан је латиницом. *Дневник* је део збирки Етнолошког одељења Музеја Војводине, а од 2018. године ауторкина заоставштина се води као посебна збирка под називом Музејско-архивска збирка Јелице Беловић Бернациковске (1870–1946). Реч је о свесци са тамноцрвеним тврдим корицама, са бројним допунама и исечцима из новина и белешкама како на почетку, тако и на крају дневника. На корицама у десном горњем углу стоји: Гђа Јелка Беловић-Бернациковска, Бранковићева ба, Нови Сад. Рукопис започиње 18. фебруара 1900, а завршава 26. јула 1901.

Јелица Беловић Бернациковска је била учитељица, управница, књижевница, етнографкиња, новинарка, преводилац, деловала је на пољу просвете, културе и музеологије крајем 19. и у првој половини половине 20. века. Радила је у Хрватској (у Руми која је тада део Троједне краљевине, те у Осијеку и Загребу), Босни и Херцеговини (Мостар, Сарајево, Бања Лука, Кључ) у време аустроугарске власти. Након Првог светског рата и у Краљевини СХС / Краљевини Југославији, радила је у Сарајеву и Новом Саду. У Новом Саду је умрла и сахрањена је на Успенском гробљу. Објављивала је током живота у великом броју хрватских и српских часописа у Аустроугарској монархији, а касније у Краљевини Југославији. Такође је позната и као ауторка књига у којима се бавила народним текстовима традицијама, дечијом психологијом, причама за децу, педагогијом, те положајем жене. Значај њеног рада као врсног познаваоца ткања и веза код јужних Словена се данас све више утврђује. Тихомир Остојић, секретар Матице српске, је поредио њено афирмисање веза и тканине са Вуковим деловањем за народну усмену књижевност, тако да и објављивање дневничких записа

представља вид доприноса у осветљавању њеног живота и рада. Такође се у њему упознајемо са коренима њених будућих животних преокупација, прикупљању везова, њиховој класификацији, тумачењу, терминологији их одређујући. Сама је имала обимну збирку узорака народног веза. У књизи је приказан бели вез, део женске мараме из Бачке, Јеличином руком забележен 150 година стар војвођански вез и вез са хаљина, рађен техником из средњег века.

Дневник обухвата период од пре 125 година, када је радила као управница тек основане Више дјевојачке школе у Бања Луци и осим личне доноси и слику школства Босне и Херцеговине у време аустроугарске окупације, али и проблеме на које је као жена, у улози руководиоца установе, наилазила у изразито патријархалној средини. Јелица Беловић Бернациковска користи у дневнику немачки, француски, полски, италијански, латински, енглески и мађарски језик. Они сведоче о писцима и књигама које је читала, такође и о њеним књижевним и педагошким интересовањима. Приређивање рукописа за штампу трајало је неколико година, јер је Јелица Беловић Бернациковска свој рукопис, који је иначе непроходан накнадно дописивала, коментарисала, лепила новинске исечке, исецала поједине стране или их је затамњивала мастилом.

Рукопис Јелице Беловић Бернациковске веома варира: од уредног и ситног до крупног, развученог, испрекиданог, понекад са бројним упадицама, додацима који се односе на време када је *Дневник* писала и на време када га је поново читала. Он представља колаж сачињен од аутентичног текста, који је допуњаван налепљеним исечцима из новина, накнадним забелешкама и фуснотама, а уметани су и лепљени листови међу његове странице. Иако дубоко личан и испуњен емотивним исказима, рукопис обилује мноштвом података о друштвено-политичким и културним односима тога доба. Такође, указује и на тежак положај просветних радника, а посебно жена. Приређивање је представљало редак изазов који је захтевао исцрпно истраживање и тумачење како би се рукопис дао на увид јавности.

Дневник Јелице Беловић Бернациковске представља, на неки начин и допуну *Мемоара Јелице Беловић-Бернациковске* (Љубе Т. Даничић), које су уредили др Енес С. Омеровић и др Томаж Јацек Лис, Сарајево, 2023. У овим *Мемоарима* она помиње дневник који је писала током боравка у Бања Луци.

Књига садржи предговор, 480 фуснота, регистар имена, регистар места и напомене о приређивању. Све приложене фотографије чувају се у Музеју Војводине.

Рукопис су приредиле Катарина Радисављевић, музејски саветник у Музеју Војводине, и Гордана Ђилас, библиотекар саветник у Библиотеци Матице српске. ■

ФИЛМ НЕДЕЉОМ: „ОБРАЗ“

Потресна лекција о моралу и хуманости

Пише: Војислав Савић

Постоје филмови који желе да буду важни и они који то једноставно јесу. „Образ“ (2024) Николе Вукчевића припада овој другој, ређој категорији. То је остварење које не подилази времену у коме настаје, али га дубински разоткрива. У средишту филма није историја, нити идентитет, нити политика — већ морал. И управо зато *Образ* делује као потресна лекција о ономе што смо заборавили, и што данас, можда више него икада, одбијамо да видимо.

Филм је црногорско-српска копродукција, рађена по приповеци „Образ (Легенда о Нуру Доки)“ црногорског писца Зувдије Хоџића, а сценарио потписују Никола Вукчевић, Ана Вујадиновић Томић и Мелина Пота Којевић. Та ауторска синергија видљива је у прецизности драматуршке структуре и у осећају за меру, који филму даје готово књижевну чврстину, али и суптилну емотивну разноврсност.

Рађња, током Другог светског рата, прати судбину православног детета које се, бежећи од фашистичких јединица СС Скендербег и СС Ханцар, склања у кућу угледног Албанца, човека друге вере. У средишту приче је дечак Вук (Вук Булајић), преко кога се све моралне напетости и емотивне струје преламају. У тој кући, под кровом човека који ризикује опстанак сопствене породице како би сачувао туђи живот, одвија се драма части, страха и унутрашње одговорности, драма људскости. Вукчевић не драматизује ис-

експресија не тражи спектакл, већ истину у кадру; светло и сенка нису естетски украс, већ продужетак унутрашњих ломова ликова, а исто важи и за музику и звук. Нарација је сведена, лишена сувишних објашњења, а драматургија прецизна и дисциплинована. Реплике су ретке, одмерене, често препуштене тишини — јер у свету у коме се одлуке мере животом и смрћу, речи губе потребу за реториком. Ликови су огољени до суштине, потпуно одговарајући тону филма који не допушта ни грам сентименталности. Све у филму служи једној идеји: да част, истина, јунаштво и хуманист, нису апстрактне вредности, већ конкретни избори у најтежим околностима.

Емоционални интензитет филма готово је опипљив. Она не произлази из мелодраме, већ из сталне свести о ризику, о крхкости сваког тренутка. Пледалац није посматрач историје, већ сведок моралног испита. И управо у том осећају учествовања лежи снага „Образа“. Никад нам оваква лекција није била потребнија него сада — у времену релативизације свега, брзих пресуда и лаког одрицања од одговорности. Наравно да није случајно што је и сам редитељ истицао да га је највише мотивисао лик појединца (Нуредин

„Образ“; режија: Никола Вукчевић; Сценарио: Никола Вукчевић, Мелина Пота Којевић и Ана Вујадиновић; Монтажа: Олга Тони и Никола Вукчевић; Директор фотографије: Ђорђе Стојиљковић; Музика: Душан Максимовић; Улоге: Едон Ризвановић, Елез Аџовић, Аљбан Укај, Александар Радуловић, Селман Јусуфи, Вук Булајић, Бранимир Поповић, Никола Ристановски...

торију спектаклом; он је своди на лице, на поглед, на тишину између две реченице.

Посебну тежину филму даје чињеница да је инспирисан истинитим догађајима. Та историјска укорененост не служи сензационализму, већ додатно учвршћује моралну димензију приче. Ипак, „Образ“ је сам по себи толико уверљив, емоционално и етички доследан, да га и без поменуте чињенице доживљавамо као истинит у онтолошком смислу — као причу која је морала да се догоди, јер проистиче из саме могућности људске доброте или зла.

Главног протагонисту игра Едон Ризвановић (Нуредин Дока) који је за ову улогу награђиван на бројним међународним фестивалима. Његова интерпретација човека који бира част упркос страху, једна је од најупечатљивијих у новијој регионалној кинематографији. У његовом погледу нема патетике, нема декларативне храбрости — само тиха, готово болна одлучност. Одавно нисмо гледали овако моћну глумачку креацију. Ни остали ликови и њихове глумачке интерпретације нису само симболи, већ људи од крви и меса, растрзани између инстинкта за преживљавањем и потребе да остану верни себи. А опет, дискретно, у средишту свега стоји Вук Булајић, чија сугестивна глума уверљиво изражава емотивно језгро филма. Његово дечије лице постаје простор у коме се огледа читав морални универзум приче.

Оно што овај филм чини једним од најквалитетнијих остварења на овим просторима у овом веку — и тужним фактом да их нема више — јесте потпуна усклађеност свих његових елемената са основном темом. Визуелна

Дока) који се, из принципа, усуђује да стане насупрот јачем и бројнијем, и да управо у тој усамљеној одлуци види клипу промене. У свету у којем савремени сукоби неумољиво теже међусобном поништењу, филм свесно инсистира на хуманости као јединој истинској победи над насиљем. Отуда његова порука — бити Човек упркос свему — не звучи као парола, већ као елементарни етички захтев. Разарања којима данас сведочимо и поновно бујање екстремизма чине да „Образ“ не делује као прича из прошлости, већ као опомена упућена садашњости.

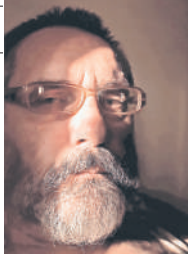
Катарза долази ненаметљиво, али разорно. У завршници, један дечак сопственом жртвом враћа у средиште света заборављене вредности части, истине и јунаштва. Његов чин није гест херојства ради славе, већ последњи, инстинктивни израз морала који је наследио од предака. У том тренутку филм достизае врхунац своје емотивне снаге — сузе нису резултат манипулације, већ препознавања нечега исконског. Ипак, иако дечак физички нестаје, вредности с којима је одрастао настављају да живе. Морал није поражен; он се преноси, тихо и упорно, као унутрашњи закон који не зависи од историје.

Не верујемо олако у повратак етосу „Образа“. Не верујемо да филм може да промени свет. Али не можемо, ипак, да се мало не надамо. Добро, можда мало мање од „мало“. Ако овај филм успе да, макар и мање од мало, некога подсети да част и истина нису само застареле речи, већ услови људскости — тада ће његова мисија бити већа од уметности. У времену које све претвара у релативно, „Образ“ се усуђује да каже да постоје границе. И управо зато његова лекција о моралу одзвања снажније него икада. ■

УЗ ИЗЛОЖБУ „СТРИП У ДЕЧЈИМ НОВИНАМА (1957 - 1964)“

Почеци домаћег гиганта девете уметности

Пише: Илија Бакић

У горњемилановачком „Музеју рудничко-таковског краја“ отворена је изложба „Стрип у Дечјим новинама“ Почети (1957-1964)“ коју се приредили Весна Ђурчић и Борислав Челиковић. На панонима са стрип каишевима и таблама представљена је појава стрипа на страницама листа „Дече новине“ која је, истовремено, и прича настанку овог листа, његовом развоју односно формирању предузећа „Дече новине“ које ће наредних деценија својим бројним издањима биле узданица 9. уметности у социјалистичкој Југославији. У уводном тексту каталога изложбе Борислав Челиковић прецизно и зналачки сумира дешавања у првих седам година уздицања првог овдашњег послератног стрип гиганта. А све је започело ентузијазмом ученика основне школе „Таковски партизански батаљон“, њихових наставника Срећка Јовановића и Александра Лазаревића уз подршку директора школе Војислава Вељића и општинског руководства; резултат заједничког рада био је први број „Дече политике“ листа за ученике основних школа, објављен 12.1.1957. у тиражу од 1.000 примерака.

Стрип је био, уз чланке из историје, биологије, географије, неизоставни део „Дечјих новина“ а у бројевима за прве три школске године цртао га је самоуки Десимир Жижовић Буин (1920-1996); на илустрацији и каишеве са веселим доживљајима ђака првака наставили су се стрипови по мотивима из народних песма и историје („Краљевић Марко и Муса Кесеџија“, „Последњи осветник“, „Птица девојка“, „Ђоса и Угурсуз“...). У 23. броју „Дечјих новина“ појавила су се прва два каиша стрипа „Никад робом“ у коме пекарски шегрт Мирко трампи хлеб за пушку војника који бежи пред немачком војском; пошто не жели да ради за окупатора Мирко пали пекару и прикључује се партизанима, тамо среће Славка и они се надаље заједно боре за слободу у серијалу који је, за две деценије излагања, имао око 600 епизода!

Стрип је прве три школске године цртао самоуки Десимир Жижовић Буин

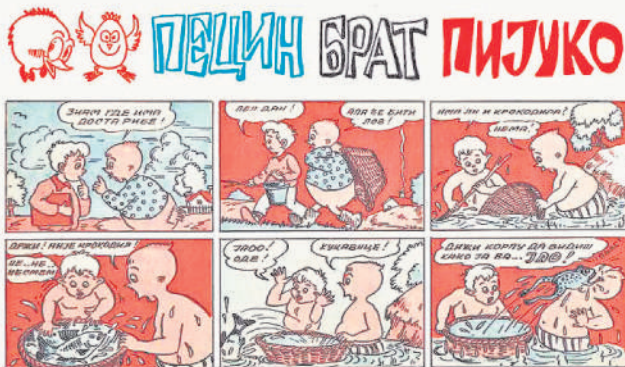
школске године појављују се стрипови Леа Королца (1936) „Дечак је ћутао“ (сценарио Б. Живковић) и Томе Курте (1933-1991) „Томине пустоловине“. Познати карикатуриста Александар Клас (1928-2002) који је од 1959.г. објављивао илустрације и карикатуре односно цртао насловнице „Дечјих новина“, од 1962. објављује и стрипове, почев од стрипа „На мирисној ли-

преузео од Буина). Школске 1963/64 стрипове су објављивали и Слободан Милић (1938-2000) као Сем Мулл, „Разред професора Ома“ (сценарио Павле Кићевац-Пол Китц, 1930) односно Радослав Раде Ивановић (1933-2011), „Јунаци свемира“ и „Дик и Даб решавају случај шупље пете“.

Маја 1963. објављена је прва самостална свеска стрипа „Никад робом“, који ће у 203 броја доносити домаће стрипове из прошлости југословенских народа (од броја 204 штампају се само доживљаји Мирка и Славка). Ново издање је тражило нове ауторе и другачији ритам рада; Буин је на даље цртао само стрипове о Мирку и Славку. Наредне 1964. престају са излагањем „Насмејане новине“ а следеће године крећу нова стрип издања „Библиотеку Лале“, Ревиија за стрип и забаву „Зенит“ односно од 1966. лист „Мики“. Ова три издања су се продавала на трафикама и доносила, за разлику од ранијих издања, стрипове страних аутора. Са 1964. завршава се почетна фаза у развоју стрипа у „Дечјим новинама“; издања „Лале“, „Зенит“ и „Мики“ чине другу фазу – фазу успона (1964-1969); трећа фаза (1969-1975) је фаза 'тражења идентитета', појаве нових издања која су била кратког даха, борбе са фамозним 'законом о шунду'; четврта фаза (1975-1987) поклапа се са покретањем „Екс алманаха“ и издањима која су произашла из њега и карактерише је праћење токова светског стрипа и афирмација домаћих стрип ствараца на овдашњој и светској сцени.

Изложба „Стрип у Дечјим новинама“ Почети (1957-1964)“ одмак је од овдашњег пословичног непознавања сопствене историје које иде руку под руку са самохвалисањем том истом историјом. Овај час стрип археологије у државној институцији можда је најважна другачијег третмана нашег стрип наслеђа које је до сада углавном било препуштено стрип ентузијастима. Представљени стрипови одражавају почетничку наивност и неспретност али сведоче и о убрзаном савладавању тајни 'прича у сликама' биле оне реалистичне или карикатуралне, 'озбиљне' или хуморне, те о достизању завидних резултата на које овдашња култура може и мора да буде поносна. ■

Месец дана касније појавио се други број под променјеним називом „Дече новине“ (због противљења првобитном називу од стране листа „Политика“). Лист је излазио током школске године и наишавши на леп пријем код школараца 'убрзао' је ритам излагања (15-одневно па седмично), продавао се претплатом у школама широм Србије због чега је и тираж стално растао! Коначно, 1962. године формира се НИП „Дече новине“ као издавач овог листа.

Поред неуморног Буина који је умео да паралелно ради и на четири стрипа, „Дечјим новинама“ и њиховом новом издању „Насмејане новине“ прикључују се и други стрип ствараоци. У школској 1959/60 млади (18 година) Миодраг Ђурђић (1941-1998) црта научнофантастични стрип „Гледај сада изненада“ (сценарио Срећко Јовановић, 1930-2008), стрип из српске средњовековне историје „Под сумњом“ те стрипове „Породица Страдић“ и „Риста аутомобилиста“. Наредне

вади“ (сценарио Б. Чучковић а потом Д. Ерић) за којим следе „Зачарана шума“, „Витез на овну“, „Чудо у Грузи“... Исте 1962.г. када је лист са црно-беле прешао на четворобојну штампу, прикључује се и Брана Николић (1936) и објављује стрипове „Мија Силеџија“, „Фудбалко“, „Отмица центарфора“... Још један великан, Никола Митровић Кокан (1933-1997) започиње сарадњу са „Дечјим новинама“ стрипом „Бук и Вук“ (сценарио Срећко Јовановић) и „Пецин брат Пијуко“ (који је

ПРОЗОР У СВЕТ

Дан пада таме

Саманта Шенон
Чаробна књига, 2025.

Роман „Дан пада таме“ Саманте Шенон смештен је у исти фантастични свет као „Приорат наранџиног дрвета“, али у „доба туге“, више стотина година пре радње првог романа. „Дан пада таме“ није класичан „приквел“, те се обе књиге могу читати независно, било којим редоследом, као равноправне улазне тачке у ауторкин сложени свет. За разлику од претходне књиге, у којој наратив понекад можда и није до краја оправдавао тако обиман и митуциозан *worldbuilding* у овом роману се то више не чини као потенцијални проблем. Свет у „Дану пада таме“ још је шири; ауторка обилази сваку земљу која је досад макар само и поменула, и уводи каталог ликова ког се не би постидео омањи град, али, парадоксално, то овде боље функционише у оквиру поставке романа. Иако ограничен перспективама неколико главних јунакиња, „Дан“ се у доброј мери чита као поетизована историјска хроника где у спором одмереном ритму пратимо преломне историјске токове света који је инспирисан не само западњачком фантастиком, већ и за западног читаоца неубичајенијом источњачком традицијом, а где су оба, свакако, добро уклопљена у препознатљиве историјске традиције средњег века. Како нова генерација писаца стасавала, чини се да су неке полазне тачке промењене, и то је свакако добра вест за све оне који су жељни разноврсности и другачијих гласова – као што је Шели Паркер Чан на следећи ниво подигла

Реч критике

наративе костимираних кинеских историјских драма, тако се код Шенонове могу назрети и трансформације жанровских конвенција анима, манги и филмова инспирисаних старом Кином и Далеким истоком. Уз то, Шенонова је исплорала свој стил од прошле књиге, њене реченице нису баналне, проза тече уједначена, сугестивна, пријатног ритма. Ипак, ма колико идеја да се пол/идентитет аутора уплиће у у дискурс о самом тексту може бити пипава и потенцијално проблематична, можда треба скренути пажњу на нову линију млађих ауторки фантастике које пишу у одговор на море раније „палп“ фантастике која је владала ранијим деценијама, махом обликоване из мушке перспективе и са маргинализованим женским ликовима. У том контексту Шенонова се издваја и по стилској амбицији и по наративном фокусу: њен свет, у којем су жене у првом плану, може се читати као занимљиво преосмишљавање историјских образаца кроз другачију расподелу моћи, при чему мушкарци и даље нису сведени на једнодимензионалне или неделатне ликове. Међутим, овакав избор у ком се ауторка фокусира готово искључиво на женске судбине, одузима на људској универзалности приче какву бисмо можда ипак желели од романа који тежи ка овако епском замаху наратива.

Настаја Писарева

Цитат

Лето је дошло и прошло. Лишће је добило румене и златне боје јесени, а Унора је чекала цара, који је ретко излазио из својих одаја у Унутрашњој палати. Морала је да говори с њим, али само једном је успела да га види, кад је дошао да посети своју супружницу – блесак крагне испод црне косе, достојанствено држање рамена.

Унора је наставила да чека. Царица Сипво је брзо досадила. Унора није умела да везе облаке или да изатка лепог принца из морске пене. Пацати јој није дао никакву моћ додира. Послата је на другу страну Унутрашње палате, у тесну собицу која прокишњава.